

Leszek Ploch

Podmiotowość osób z niepełnosprawnością intelektualną w kulturze artystycznej : część II

Edukacja Humanistyczna nr 1 (36), 85-98

2017

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Leszek Ploch
Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny
w Siedlcach

PODMIOTOWOŚĆ OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ W KULTURZE ARTYSTYCZNEJ (CZĘŚĆ II)

Wprowadzenie

W części drugiej artykułu zwrócono uwagę na konieczność podwyższania kwalifikacji osób prowadzących zajęcia artystyczne z osobami z niepełnosprawnością intelektualną w aspekcie dokonywania czynności diagnostycznych, na bazie tego zaś – planowania wizji włączania artystycznego wymienionej grupy podopiecznych oraz ich podmiotowego traktowania. Dokonano analizy wyników badań pilotażowych weryfikujących poziom ogólnej wiedzy wśród stu pedagogów-animatorów w ich podstawowym zakresie realizacji diagnozy pedagogicznej dla działań artystycznych.

1. Przedmiot i cel badań własnych

Przedmiotem podjętych badań pilotażowych był zakres kompetencji diagnostycznych pedagogów-animatorów sztuki artystycznej, realizujących proces aktywizacji twórczej osób z niepełnosprawnością w różnych placówkach i instytucjach upowszechniania kultury. Badani na co dzień współpracują z Fundacją Krzewienia Kultury Artystycznej Osób Niepełnosprawnych w Warszawie. W rezultacie zdecydowano się na określenie problemu głównego następująco: jaki jest poziom kompetencji animatorów aktywizacji artystycznej w zakresie prowadzonych przez nich czynności diagnostycznych w umacnianiu procesu podmiotowego traktowania uczestników z niepełnosprawnością?

Wyróżniono też pytania szczegółowe:

1. Jakie rezultaty pozwala określić weryfikacja poziomu kompetencji diagnostycznych sytuacji i wydarzeń aranżowanych przez pedagogów-animatorów podczas udziału artystycznego uczestników z niepełnosprawnością intelektualną?

2. Które elementy optymalizacji warunków dla efektywnego zaplanowania oraz trafnego wyboru środków dydaktycznych, wychowawczych i aktywizujących pozwalają zapewnić korzystne warunki dla urealnienia podwyższania wpływów współuczestnictwa podmiotów w inicjowaniu aktywności artystycznej?
3. Jakie elementy optymalizacji warunków sprzyjają koordynowaniu aktywności artystycznej we wspólnym poszukiwaniu wartości i kreacji nowych umiejętności na drodze systematycznego upodmiotowienia uczestników z niepełnosprawnością?

Jako główny cel badań obrano:

1. stwierdzenie posiadania zasobu wiedzy oraz umiejętności w zakresie dokonywania diagnozy pedagogicznej oraz potwierdzenia ich wykorzystywania w pracy pedagogów-animatorów;
2. uzyskanie informacji o zakresie przyczyniania się pedagogów-animatorów do umacniania procesu podmiotowego traktowania uczestników aktywizacji artystycznej.

W badaniach pilotażowych założono, że skoro dotychczas nie podejmowano próby ustalenia aktualnego stanu monitorowania oraz diagnozowania podopiecznych w ich aktywizacji artystycznej (brak danych w literaturze przedmiotu), w zakładanej analizie należy zwrócić szczególną uwagę na poziom kompetencji pedagogów-animatorów w tym zakresie jako wyznacznik możliwości bliższego rozpoznania obszarów występowania braków wiedzy specjalistycznej, a zarazem zainicjowania idei upowszechnienia tego rodzaju postępowania w codziennej praktyce pedagogicznej. Na przyczynowość pojawiania się problemów składa się cały szereg uwarunkowań, które należałoby traktować jako główne elementy diagnozy pedagogicznej. Warto zatem zaproponować:

- na poziomie interwencji indywidualistycznej na przykład: poziom inteligencji, zakres uzdolnień ukrytych, stan zdrowia, aspiracje, zainteresowania, motywacje, uczestnictwo w życiu społecznym środowiska i w domu rodzinnym, rodzaj i miejsce aktywności artystycznej i/lub twórczej;
- na poziomie wymiarów transpersonalnych na przykład: wykształcenie rodziców, status społeczno-ekonomiczny rodziny, warunki życia, stosunek rodziców do udziału w kulturze dziecka, współpraca rodziców z pedagogami-animatorami, tradycje społeczności lokalnej, możliwości i warunki inicjowane przez animatorów, odczuwanie samego siebie i zaznaczenie uczestnictwa we wspólnocie społecznej;
- na poziomie strategii rozwoju i terapii inkluzyjnej w kulturze artystycznej na przykład: model i program rozwoju i terapii sztuką, warunki jakościowe i ilościowe doświadczania udziału w aktywności artystycznej, organizacja i przebieg aktywizacji, jakość przygotowania zawodowego animatorów, metody współpracy artystycznej z podopiecznymi i ewaluacja osiągnięć, intensywność podwyższania poziomu wiedzy i doświadczenia zawodowego.

Strategia diagnozowania, planowania oraz organizacji korzystnych warunków dla trwałego upodmiotowienia współuczestników aktywności artystycznej, umożliwiająca realizację działań utrwalających ich poczucie podmiotowości, ma szansę na powodzenie jedynie wtedy, gdy spełnione będą określone warunki wymagające konieczności wykazania się oczekiwaną wiedzą oraz umiejętnościami przez pedagoga-animatora. Ten zakres kompetencji powinien sprzyjać temu, by opiekun podejmował się wspólnych działań, które wpływają na rozwój przemian osobowościowych podopiecznych, pełnił funkcję inicjatora, konsultanta i doradcy, a w codziennej pracy artystycznej starał się także upowszechniać konsekwentne stosowanie diagnozy pedagogicznej. W tym miejscu należy uznać, że owe umiejętności oraz systematyczność badawcza pozwolą na wzrost efektywności w zakresie:

- uzyskania cennych informacji o stanie wyjściowym; oceny poziomu kompetencji podopiecznych w działaniach artystycznych (mocne i słabe strony, poziom i obszar motywacji, zakres umiejętności i zainteresowań); jakości poziomu samodzielności i zaradności w działaniach artystycznych;
- uzyskania ważnych informacji dotyczących przyczyn zaniżonego poziomu kompetencji uczestnictwa w aktywności artystycznej podopiecznych (tkwiących wewnątrz jednostki oraz w środowisku i słabościach działań animacyjnych);
- potwierdzenia prawdziwości przyjętych hipotez dotyczących prawdopodobieństwa występowania czynników stopnia zmniejszonego, zwiększonego lub mało istotnego w procesie nabywania kompetencji artystycznych w grupie oraz elementów ich postulowanej podmiotowości w działaniach aktywizujących;
- cyklicznego i ukierunkowanego monitorowania postępów, osiągnięć i sukcesów podopiecznych w toku realizacji aktywności artystycznej, a w jego ramach – diagnozowania wszelkiego rodzaju przyczyn występowania ograniczeń, zahamowań, utrudnień i na tej podstawie dostosowania na bieżąco oddziaływań do indywidualnych potrzeb.

2. Przebieg badań własnych

W badaniu udział wzięło stu pięciu pedagogów-animatorów ze środowisk miejskich i wiejskich województwa mazowieckiego, pracowników szkół, instytucji kultury. Do badań wykorzystano kwestionariusz ankiety dotyczący stosunku pedagogów-animatorów do celowości stosowania diagnozy pedagogicznej w ich codziennej pracy, wykorzystywania technik oraz narzędzi badawczych, a pośrednio sprawdzający poziom wiedzy w podstawowym zakresie realizacji pomiaru. Zaproponowany do badania kwestionariusz zawierał zestaw dwudziestu pytań, z których dziesięć miało charakter zamknięty, pięć – otwarty, a kolejnych pięć – charakter wielokrotnego wyboru (dowolna liczba podkreśleń odpowiedzi). Po porównaniu uzyskanych ankiet ustalono, że zaledwie w dziesięciu przypadkach nastąpiła pełna akceptacja chęci współpracy, a w pięciu przypadkach ankiety nie zostały

wypełnione właściwie (dostrzeżono prawdopodobieństwo konsultacji podczas prowadzonych badań). W analizie uwzględniono ostatecznie sto ankiet¹.

3. Charakterystyka grupy badanej

Pedagodzy-animatory poddani badaniu reprezentowali różne zawody z tytułu przygotowania (dyplomy, świadectwa, certyfikaty); nie wszyscy pracowali na stałe w szkole, lecz mieli wysokie kwalifikacje do pracy artystycznej. Z deklarowanego poziomu doświadczenia zawodowego wynika, że wśród badanych znaleźli się ci, którzy są pozytywnie nastawieni do kontynuowania stałej współpracy z osobami z niepełnosprawnością intelektualną i są gotowi do zaangażowania się na rzecz poprawy jakości funkcjonowania niepełnosprawnych w kulturze i sztuce. Charakterystykę ankietowanych przedstawiono w tabeli 1.

Wśród osób biorących udział w badaniu przewagę liczebną reprezentowali pedagodzy (18%), wolontariusze (15%), grupa osób, które nie były pedagogami (14%), oraz wychowawcy (6%), co łącznie stanowiło ponad połowę populacji badanej (53%). Zdecydowana większość badanych (określanych tu jako pedagodzy-animatory) nie posiada kwalifikacji do pracy z osobami z niepełnosprawnością intelektualną (choć ma przygotowanie zawodowe w dziedzinie artystycznej) – 72%. U ponad połowy respondentów staż pracy z osobami z niepełnosprawnością intelektualną wynosi mniej niż trzy lata (59%). Osoby objęte badaniami miały sposobność cyklicznych kontaktów w ramach spotkań, podczas których omawiano autorską strategię pracy własnej oraz dzielono się doświadczeniami w zakresie wypracowanych scenariuszy realizowanych w ramach aktywizacji artystycznej podopiecznych objętych stałą opieką Fundacji.

Tabela 1. Charakterystyka pedagogów-animatorów

Zespoły zawodowe badanych	Liczba	Posiadane kwalifikacje	Brak kwalifikacji	Staż pracy poniżej 3 lat	Staż pracy powyżej 3 lat
nauczyciel w szkole masowej	8	3	5	4	4
nauczyciel w szkole specjalnej	10	4	6	3	7
instruktor teatru	6	3	3	5	1
instruktor plastyki	5	2	3	4	1
instruktor muzyki	7	5	2	3	4
aktor – student	2	0	2	1	1
animator sztuki	9	3	6	6	3
rodzic	11	2	9	2	9
pracownik socjalny	7	1	6	4	3

¹ Ankiety przeprowadzono w ramach badań pilotażowych projektu „Obszary uczestnictwa osób z niepełnosprawnością w kulturze artystycznej środowiska lokalnego – badania pilotażowe (2012–2016)”, realizowanych na zlecenie Fundacji Krzewienia Kultury Artystycznej Osób Niepełnosprawnych w Warszawie. Zob. *Obszary uczestnictwa osób z niepełnosprawnością w kulturze artystycznej środowiska lokalnego – badania pilotażowe (2012–2016)*, Materiały FKKKON, Warszawa 2016.

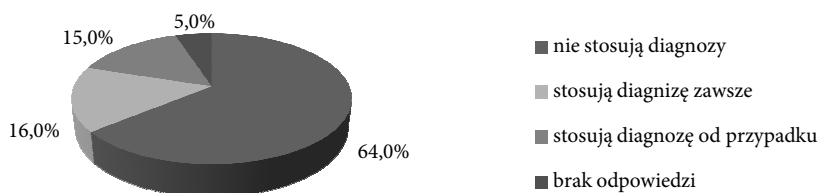
wychowawca	6	2	4	4	2
wolontariusz	15	0	15	13	2
osoba spoza zawodu pedagoga	14	3	11	10	4

Źródło: opracowanie własne.

4. Analiza wyników badań

W jednym z pierwszych pytań kwestionariusza zapytano, czy respondenci w swojej pracy stosują diagnozę pedagogiczną. Zdecydowana większość pytanych odpowiedziała przecząco, stwierdzając, że nigdy nie stosowali diagnozy. Określona część nie udzieliła zatem oczekiwanej odpowiedzi; a pozostałe osoby zadeklarowały, że zawsze stosują techniki i narzędzia diagnozujące. Część respondentów podkreśliła, że stosują w swojej pracy diagnozę wyłącznie w zależności od przypadku (wykres 1).

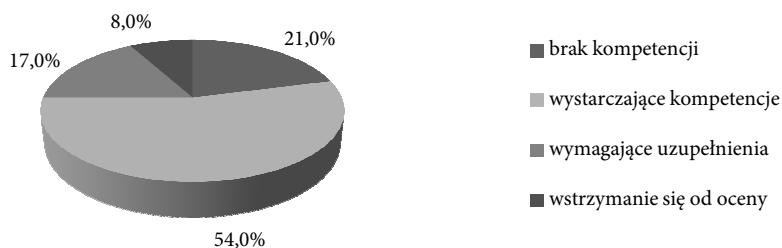
Wykres 1. Rozkłady procentowe stosowania diagnozy pedagogicznej

Źródło: opracowanie własne.

Badani respondenci mieli za zadanie opisać, czym jest diagnoza pedagogiczna. Ogólny charakter wypowiedzi był bardzo zróżnicowany: od prostych odpowiedzi, podejmujących próbę określenia terminu „diagnoza” z pominięciem określenia „pedagogiczna”, do odpowiedzi złożonych, wskazujących na wielość obszarów działania diagnostycznego na gruncie aktywizacji artystycznej. Większość badanych uważała, że czynności związane z przeprowadzeniem diagnozy nie są trudne, jednak w świetle założonych celów i zadań nie są też konieczne, przeciwnie – zajmują czas, którego później nie można odrobić. Zaledwie 6% ogółu badanych zadeklarowało, że diagnoza jest sprawdzianem i kontrolą oraz dotyczy zarówno podopiecznych, jak i samych diagnozujących. Ta grupa respondentów zauważyła, że dzięki przeprowadzeniu diagnozy można poznać mocne i słabe strony podopiecznych, a także ich osobistą ocenę atrakcyjności spotkań oraz wydarzeń artystycznych. Na uwagę zasługuje również fakt, że zdecydowana większość badanych łączy potrzebę przeprowadzenia diagnozy wyłącznie z działaniami dotyczącymi rozpoznawania umiejętności artystycznych podopiecznych i ich predyspozycji do określonych zachowań w sytuacjach problemowych.

Wykres 2. Ocena kompetencji pedagogów z wykształcenia (N=24)

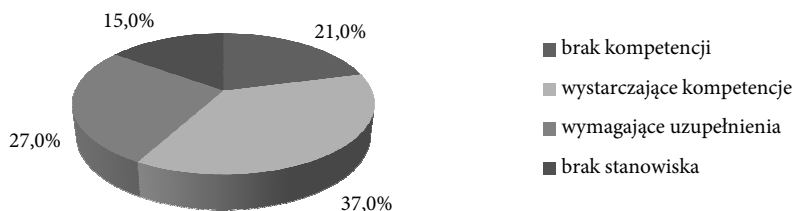
Źródło: opracowanie własne.

Warto podkreślić, że im bardziej rozbudowane i wnikliwie było określenie definicji diagnozy przez respondentów, tym więcej aspektów własnych kompetencji byli oni w stanie określić jako wymagające uzupełnienia, co z pewnością może mieć związek z właściwie wykształconym poziomem samooceny. Może z kolei niepokoić fakt, że respondenci o niskim poziomie wiedzy przy próbie dokonania oceny własnego zasobu kompetencji określali ten poziom jako wysoki, niewymagający doksztalcenia się (wykres 2).

W gronie pedagogów poziom samooceny wydaje się adekwatny do oczekiwanego, co pozwala z optymizmem przyglądać się zjawisku upowszechniania czynności diagnozowania, a tym samym utrwalania osobistej przyczynowości sprawstwa w działalności artystycznej podopiecznych i animatorów, poszerzania autokreacji własnej osobowości twórców na miarę ich indywidualnych możliwości oraz kontroli realizacji obranych celów artystycznych i twórczych uczestników.

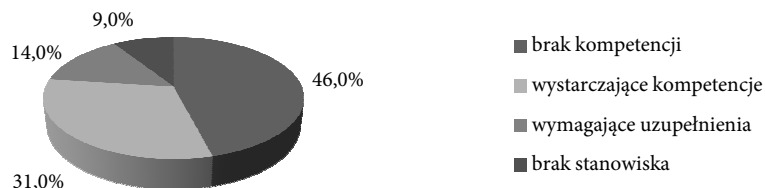
W gronie instruktorów i animatorów aktywności artystycznej (wykres 3) poziom samooceny wydaje się nieco zawyżony w stosunku do oczekiwanego, co niekoniecznie musi mieć związek z poprawą jakości oddziaływania i współpracy z podopiecznymi. Stosunkowo wysoki procent reprezentuje bowiem grupa utrzymująca ocenę wystarczającego i niewymagającego podnoszenia poziomu kompetencji.

Wykres 3. Ocena kompetencji grupy instruktorów i animatorów (N=29)

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 4. Ocena kompetencji grupy rodziców, wolontariuszy, pracowników socjalnych i osób, które nie są zawodowymi pedagogami specjalnymi (N=47)

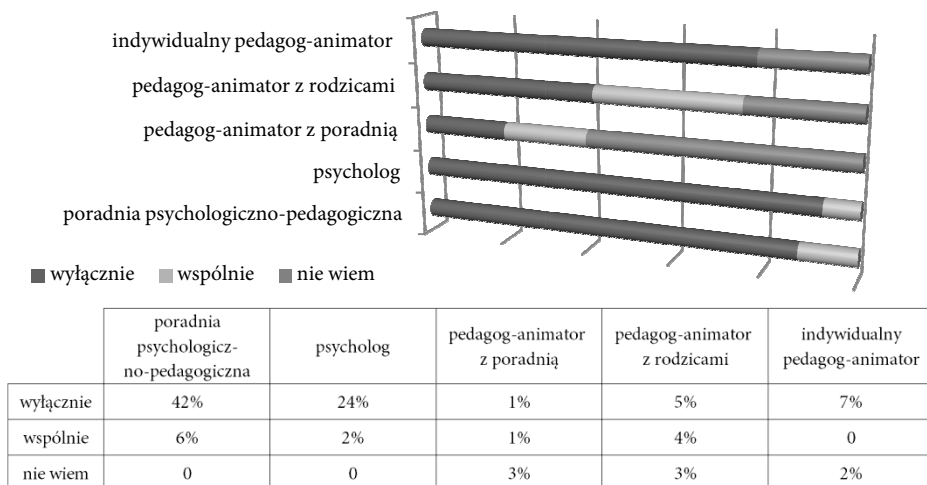

Źródło: opracowanie własne.

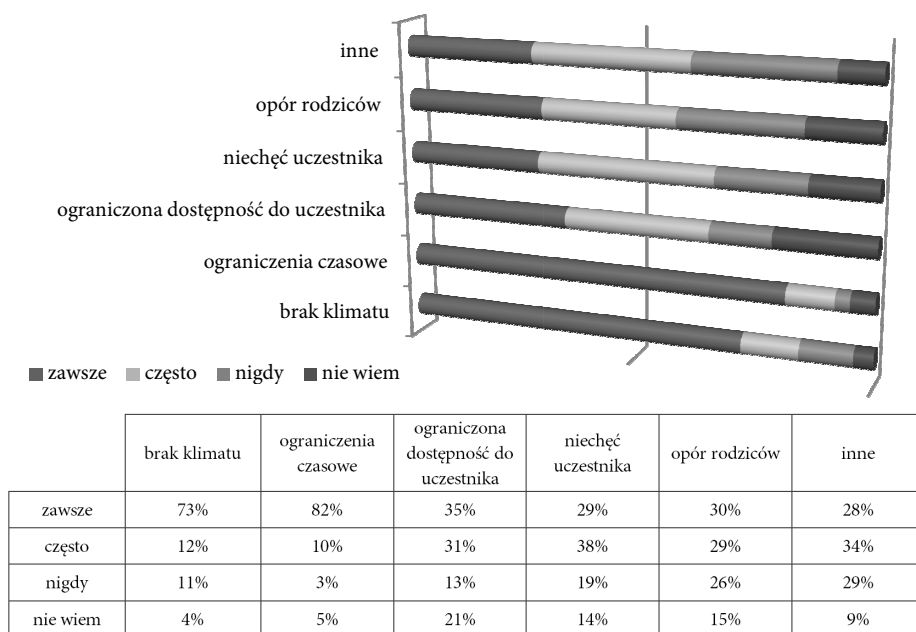
W gronie rodziców, wolontariuszy, pracowników socjalnych oraz osób, które nie są zawodowymi pedagogami specjalnymi (wykres 4), zadeklarowano wysoki procent braku kompetencji; jednak może zastanawiać fakt niskiej gotowości tej grupy do podjęcia czynności związanych z podnoszeniem poziomu kompetencji. Wśród wszystkich respondentów tylko 19 osób (19%) oceniło swoje kompetencje jako wymagające uzupełnienia, aż 39 osób (39%) oceniło, że posiada wystarczające kompetencje diagnostyczne, natomiast 33 osoby (33%) przyznały się do braku kompetencji. 9 z badanych osób (9%) wstrzymało się od oceny (nie miały zdania). Wnikliwa analiza treści ankiet potwierdza tendencję respondentów do przeceniania swoich umiejętności diagnostycznych zarówno w zakresie doboru właściwych narzędzi i technik, jak też umiejętności ich trafnego wykorzystania.

Na dalszym podjęto starania przeanalizowania zasobu poziomu świadomości dotyczącej nieodzowności prowadzenia czynności diagnostycznych przez respondentów w ich codziennej pracy artystycznej z podopiecznymi. Wśród propozycji wskazania podmiotu, który powinien dokonywać diagnozy, zaproponowano: poradnię psychologiczno-pedagogiczną, psychologa, wspólne działania pedagoga-animatora z poradnią, wspólne działania pedagoga-animatora z rodzicami oraz indywidualne działania pedagoga-animatora – wykres 5.

Wykres 5. Preferencje dokonywania diagnozy w opinii respondentów (N=100)

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 6. Rodzaje trudności w opinii respondentów (N=100)

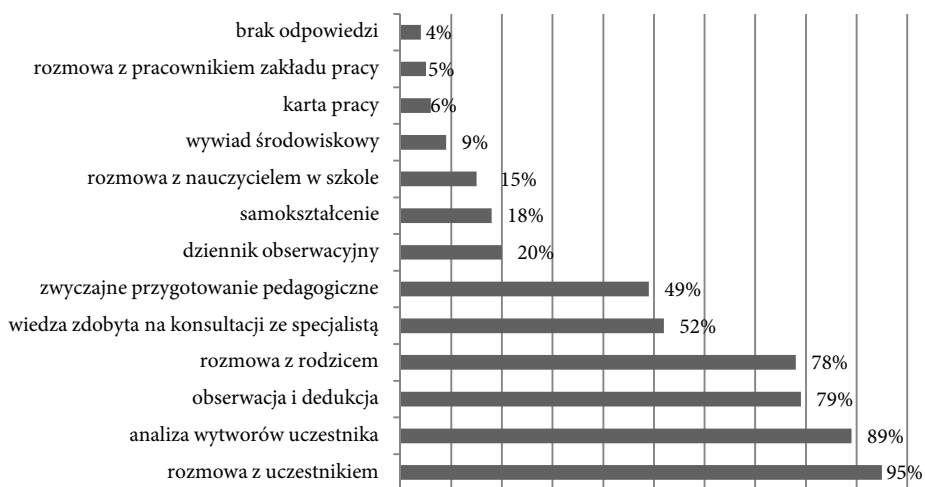
Źródło: opracowanie własne.

Przeważająca grupa respondentów uważa, że czynności diagnostyczne w zakresie diagnozy pedagogicznej powinny być wykonywane przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne (42%). Można uznać, że respondenci niechętnie wypowiadają się na temat

czynności, które niejako przekraczają ich zakres kompetencji, a jeśli już podejmują to zagadnienie, zdecydowanie preferują stanowisko organizacji działań w kategoriach „wyłączenie” (79%). Wiele wątpliwości budzi fakt, że poszczególni respondenci wykazują zdecydowanie zaniżone zainteresowanie podjęciem się czynności diagnostycznych. Można sądzić, że w świetle takiego podejścia badani nie nabędą potrzebnej im właściwej motywacji do podwyższania poziomu wiedzy, jak też zaniechają w ogóle czynności umożliwiających im bliższe poznanie podopiecznych. W wyniku analizy danych ankietowych (możliwość wielokrotnego wyboru) uzyskano dodatkowo informacje, potwierdzające, że osoby, które podejmują się czynności diagnostycznych, mają trudności przeprowadzeniu w ich.

W kontekście uzyskanych wyników można uznać (wykres 6), że respondenci w wyniku zaniżonego progu znajomości tajników oraz umiejętności przeprowadzania diagnozy najchętniej ją pomijają, a tym samym wykazują niską świadomość zagadnienia. Spośród preferowanych spójnych działań, składających się na wykorzystywanie technik i narzędzi badawczych animatorów w celu bliższego poznania uczestników aktywności artystycznej, respondenci w drodze wielokrotnego wyboru najczęściej wskazywali na: rozmowę z uczestnikiem, rozmowę z rodzicem, obserwację, wywiad środowiskowy.

Wykres 7. Preferowane sposoby diagnozowania uczestników aktywności (N=100)

Źródło: opracowanie własne.

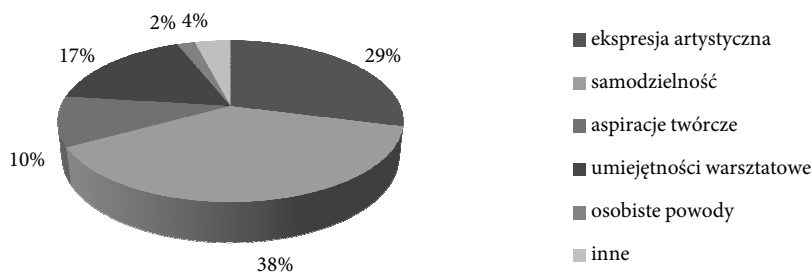
Jak można dostrzec (wykres 7), ze względu na zakres dokonywanego wyboru respondenci zawężają warsztat czynności diagnostycznych wyłącznie do najprostszych technik i narzędzi badawczych. Ponadto w swojej pracy większość badanych nie potrafi dokonać rozróżnienia, na przykład nie odróżnia techniki od narzędzia badawczego. Zdecydowana większość pytaných uznaje, że do umiejętności niezbędnych do właściwego stosowania diagnozy pedagogicznej zaliczają się: zdolność prowadzenia obserwacji i dedukcji (78%), wiedza zdobyta w drodze konsultacji ze specjalistami (52%), zwyczajne

przygotowanie pedagogiczne (49%), samokształcenie (18%). Zdaniem 15% respondentów stosowanie diagnozy pedagogicznej warunkują umiejętności zdobyte na dodatkowych kursach i szkoleniach, a zdecydowanie rzadziej dzięki samodoskonaleniu.

Na podstawie uzyskanych wyników kwestionariusza można dodatkowo uznać, że korzyści z prowadzenia czynności diagnostycznych są bardzo skromne. Przy założeniu, że ze względu na właściwości uczestników (na przykład: rodzaj niepełnosprawności, rodzaj wykonywanych działań artystycznych, zróżnicowany poziom zainteresowań oraz umiejętności, warunki organizacyjne i terenowe) w pracy artystycznej należy uwzględniać przede wszystkim koncentrację na indywidualnym przypadku, a zawężony zakres korzyści diagnostyki skrajnie ogranicza szanse indywidualnego wzbudzania, rozwijania i wspierania uczestników, jak również zubaża proces kształtowania ich podmiotowości.

W kolejnym etapie prowadzonych badań uznano za konieczne uzyskanie informacji dotyczących obszarów, które objęto czynnościami diagnozy pedagogicznej uczestników aktywizacji artystycznej. Wśród rodzajów obszaru dokonywanej diagnozy wyszczególniono przede wszystkim: poznanie możliwości ekspresji artystycznej, poziom samodzielności, poziom aspiracji artystycznych, poziom umiejętności warsztatowych (wykres 8).

Wykres 8. Preferowane obszary czynności diagnostycznych (N=100)

Źródło: opracowanie własne.

W celu obszerniejszego przedstawienia wielokierunkowości wpływów sprzyjających kształtowaniu podmiotowości uczestników podczas ich aktywności artystycznej (bez względu na częstotliwość stosowania czynności diagnostycznych przez animatorów) należy wskazać rezultaty badań obszaru wskaźników wyszczególnianych przez respondentów w kategoriach postulatu, z którym zadania łączą się życzeniowo (tabela 2). Zdaniem badanych proponowane wskaźniki mogą się przyczynić do zacieśniania więzi, związków i reakcji partnerskich, a także poprawić aktualny stan idei podmiotu w obszarze aktywizacji artystycznej uczestników.

Porównując uzyskane wyniki warto podkreślić, że respondenci w obszarze podmiotowości w aktywności artystycznej uczestników ogólnie trafnie odczuwają znaczenie wartości wprowadzania czynników warunkujących poprawę procesu ich podmiotowości. Dotychczas jednak nie udało się jednoznacznie określić, jaka jest zależność między oczekiwaniami animatorów w zakresie wyżej wyszczególnionych obszarów a stosunkiem do ich realizacji w systemie czynnej aktywizacji. Można odnieść wrażenie, że zjawisko poczucia

podmiotowości oparte jest tu w części na życzeniowych wskaźnikach, a w mniejszym stopniu na powinnościach osób organizujących ją. To może mieć także związek z niskim poziomem przekonania od konieczności podnoszenia kwalifikacji w zakresie wykonywania czynności diagnostycznych, jak też kontynuacji powinności ich systematycznej realizacji.

Tabela 2. Wskaźniki podmiotowości w opinii pedagogów-animatorów (N=100)

Grupa zawodowa	Preferowane wskaźniki	%
nauczyciele-wychowawcy	- rozwijanie indywidualności uczestnika	88
	- rozwijanie aktywności własnej uczestnika	79
	- rozwijanie samorealizacji uczestnika	45
	- rozwijanie ekspresji twórczej	32
	- budowanie tożsamości uczestnika	21
	- wspieranie samorządności wśród uczestników	19
	- przestrzeganie zasad autonomii uczestnika	18
	- wspieranie pozytywnych doświadczeń uczestnika	11
instruktorzy	- wspieranie rozwoju samodzielności	91
	- rozwijanie aktywności własnej uczestnika	89
	- wspieranie rozwoju ekspresji uczestnika	82
	- wspieranie dążności do samorealizacji uczestnika	76
rodzice – osoby spoza grona pedagogów	- bycie sobą – posiadanie własnej tożsamości	90
	- zapewnienie wolności wychowawczej	83
	- możliwość decydowania o sobie	79
	- zapewnienie swobody działania uczestnika	77
	- kreowanie własnego „ja” uczestnika	72
	- wpływanie na przebieg własnego losu	66
- możliwość dokonywania samodzielnie własnych wyborów	65	
pracownicy socjalni	- możliwość dążenia do samorealizacji uczestnika	89
	- możliwość posiadania własnego zdania	71
	- kształtowanie dyspozycyjności w decydowaniu o wyborze własnych zainteresowań	64
	- wspieranie kształtowania się osobniczego uczestnika	49
- czynne współorganizowanie aktywności artystycznej	42	
wolontariusze	- uwzględnienie indywidualnych predyspozycji i możliwości uczestnika	72
	- wyrabianie poczucia miłości i szacunku do uczestnika	65
	- liczenie się z opinią uczestnika	52
	- rozwijanie asertywności wśród uczestników	45
	- zapewnienie sposobności pełnienia ról społecznych	44
	- dbałość o zachowanie godności uczestnika	42
	- zapewnienie dowolności wyboru rodzaju czynności w ramach aktywności artystycznej	41

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowanie

Okazuje się, że respondenci niezwiązani zawodowo z grupą pedagogów oczekują gotowych atrakcyjnych rozwiązań do prowadzenia spotkań z podopiecznymi z niepełnosprawnością intelektualną. W tej grupie odnotowano najwyższy procent występowania problemów o charakterze wychowawczym między prowadzącymi, a także tendencję zniżkową w dążeniu do zachowania poziomu atrakcyjności zajęć. W wielu placówkach dostrzeżono brak zainteresowania podejmowaniem współpracy z innymi instytucjami w zakresie aktywizacji artystycznej, co należy uznać za zjawisko negatywne, szczególnie w cyklu utrwalania integracji środowisk oraz poprawy stanu aktywizacji artystycznej omawianej grupy osób. Brak dostatecznego wsparcia wzajemnego respondentów w inicjatywach kulturalnych nie pozwala zadowalająco rozpoznawać poszczególnych środowisk ani ich wartości adaptacyjno-terapeutyczno-kulturalnych. Uniemożliwia to również koncentrację na rozwiązywaniu własnych problemów wspólnych oraz wychodzenie naprzeciw określonym potrzebom podopiecznych, których nie są w stanie zaspokoić szczególnie środowiska spoza grona pedagogów specjalnych. Ograniczony kontakt środowisk utrudnia skuteczne wzbogacanie poziomu wiedzy kadry (szczególnie w zakresie pomocy, świadczeń, wsparcia o charakterze terapeutycznym); wytworzona między respondentami więź może mieć charakter destruktywny, gdyż nie jest poddawana ocenie innych (ewaluacja, kontrola, diagnoza); często brakuje wsparcia grupowego, a na tym tle wzmagają się sytuacje konfliktowe. Zaskakująco wysokie wyniki pracy twórczej w grupowych i indywidualnych zajęciach artystycznych osiągają indywidualni twórcy zawodowi bez przygotowania pedagogicznego – nie są to jednak częste przypadki.

Uczestnictwo osób z niepełnosprawnością intelektualną w aktywizacji artystycznej stwarza nieograniczoną, bogatą płaszczyznę do podmiotowego ich traktowania oraz urzeczywistniania upowszechnionej idei podmiotowości w ścisłym związku z kulturą i sztuką. W tych warunkach obie strony mają pełne szanse doświadczania daru wolności, odpowiedzialności, a zarazem poczucia sensowności i wzajemnego zaufania. Na podstawie pilotażowych badań można uznać, że środowisko animatorów dobrze sobie zdaje sprawę z wagi realizowanych celów i funkcji udziału w kulturze podopiecznych. Szczególnie dotyczy to tych animatorów, którzy w swoim uporze twórczego zaistnienia (wraz z podopiecznymi) wytrwale pokonują trud upowszechniania dokonań artystycznych w szerokim środowisku. Dotychczasowe doświadczenia w praktyce pedagogicznej pozwalają optymistycznie spojrzeć na zagadnienia dotyczące włączania twórczego tych jednostek do życia w kulturze; pozwalają też żywić nadzieję na szybkie oraz efektywne upowszechnianie w otoczeniu społecznym. Cenną z wielu względów inicjatywą w tak pojmowanej aktywności może być niewątpliwie umiejętność podmiotowego traktowania podopiecznych w kontekście istoty ich pełnego udziału w kulturze, jak też pogłębiania rozumienia rzeczywistej wizji aprobaty, szacunku, identyfikacji i uznania w aspekcie ich osiągnięć, zamierzeń oraz modyfikacji pracy. Animatorzy podczas realizacji aktywności artystycznej zwracają uwagę – choć nadal dzieje się tak w nielicznych przypadkach – aby uczestnicy podejmowali działania z własnej woli i chęci, aby mieli możliwość wyboru sposobów i środków wykonywania zadań arty-

stycznych, wykonywali wszelkie założone cele i zadania związane z aktywnością w ramach własnego wysiłku, a także mieli sposobność wpływu na akceptację lub odrzucenie rezultatów własnej działalności, postrzeganej jako ważna i pożyteczna. Zaniepokojenie budzi fakt, że działania diagnostyczne, bardzo ważny punkt wyjścia na drodze poznania jednostki z niepełnosprawnością intelektualną, prowadzone są niezwykle sporadycznie i nie stanowią stałej części całego procesu. Wszelkie inicjatywy w tym zakresie oparte są na intuicji prowadzącego i nie spełniają zasad rzetelnego badania naukowego, nie mają cech diagnozy złożonej; w konsekwencji daje się odczuć brak warunków do wielostronnego poznania podopiecznego oraz perspektyw do zaplanowania alternatywnych metod i form aktywizacji artystycznej. Może niepokoić również to, że animator pozbawiony praktyki diagnostycznej w sposób drastyczny ogranicza sobie możliwość przestrzegania podstawowych zasad dotyczących reguł interakcyjnych, takich jak: wzajemność brania i dawania, uwzględnienie naprzemienności zajmowania różnych miejsc w grupie, zachowanie elastyczności i zmienności wypełniania ról w układach interakcyjnych oraz umiejętność dochodzenia do wspólnych znaczeń, ocen, opinii, przekonań.

Bibliografia

Obszary uczestnictwa osób z niepełnosprawnością w kulturze artystycznej środowiska lokalnego – badania pilotażowe (2012–2016), Materiały FKKAON, Warszawa 2016.

Leszek Ploch

Podmiotowość osób z niepełnosprawnością intelektualną w kulturze artystycznej (część II)

Podmiotowość w kulturze artystycznej powinna oznaczać stałe, stopniowo narastające, pełne, autentyczne i wolne od ograniczeń „otwarcie się” w stronę dziecka, następnie młodego człowieka i wreszcie starszej osoby z niepełnosprawnością intelektualną, a wraz z nimi całego otoczenia animatorów, nauczycieli i terapeutów – głównych realizatorów celów, funkcji i zadań aktywizujących twórczo. Współistnienie w kulturze artystycznej ma stanowić uwolniony od wszelkich nacisków i ograniczeń całokształt wielowymiarowych propozycji, sposobów i form wspomagających proces wzrastania jednostki z niepełnosprawnością intelektualną w urzeczywistnianiu człowieczeństwa, bez naruszenia przy tym własnej podmiotowości. W artykule zwrócono uwagę na konieczność podwyższania kwalifikacji osób prowadzących zajęcia artystyczne z osobami z niepełnosprawnością intelektualną w zakresie dokonywania czynności diagnostycznych, a na tej bazie planowania wizji włączania artystycznego tej grupy podopiecznych i ich podmiotowego traktowania. Dokonano też analizy wyników badań pilotażowych, sprawdzających poziom ogólnej wiedzy stu pedagogów-animatorów w podstawowym zakresie realizacji diagnozy pedagogicznej dla działań artystycznych.

Słowa kluczowe: podmiotowość, diagnoza, animator, kultura artystyczna, niepełnosprawność intelektualna.

Striving for full subjectivity of the intellectually disabled in the artistic culture (part II)

The subjectivity in the artistic culture should mean constant, gradually growing, full, authentic and limitless openness towards a child, a young person and then an elderly intellectually disabled person, and consequently the entire environment of animators, teachers and therapists – the main supporters in accomplishment of their aims, functions and tasks involving creative stimulation. Their coexistence in the artistic culture is supposed to be free from any pressures and limitations and form an entirety of multidimensional proposals, manners and forms supporting the process of growing up of the intellectually disabled to fulfilment of their humanity without violating their subjectivity. This paper focused on the necessity of increasing the qualifications of those involved in conducting artistic activities with the intellectually disabled in the aspect of diagnostic activities, and then, based on this, planning a vision of artistic inclusion of this group of charges and their subjective treatment. The author analysed the findings of pilot studies aimed at checking the knowledge level of 100 educators and animators in their basic scope of realization of pedagogic diagnosis during artistic activities.

Keywords: subjectivity, diagnosis, animator, artistic culture, intellectual disability.

Translated by Leszek Ploch